

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-31>

УДК 330.3

Кифяк Вікторія Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6104-6403>

Дубінський Роман Васильович

здобувач,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8736-4898>

Viktoriia Kyfyak, Roman Dubinskyi
Yurii Fedkovych Chernivtsi National University

ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА: МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ ФЛУКТУАЦІЙ

INSTITUTIONAL SYSTEM OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR: MECHANISM OF ADAPTATION IN CONDITIONS OF FLUCTUATIONS

Анотація. Стаття присвячена дослідженню інституційної системи сталого розвитку в аграрному секторі та механізмам адаптації до флуктуаційних умов. Проаналізовано функціональне призначення основних інституційних елементів, які визначають сталість розвитку аграрної сфери, включаючи правові, економічні та соціокультурні фактори. Визначено характеристики механізмів адаптації, які дозволяють аграрному сектору ефективно функціонувати в умовах флуктуацій військових дій, ринкових умов, кліматичних змін та інших нестабільних факторів. Охарактеризовано ключові аспекти, які сприяють успішній адаптації, такі як гнучкість виробництва, інноваційні підходи, соціальна взаємодія та ефективне використання ресурсів. Надано практичні рекомендації щодо вдосконалення інституційної системи сталого розвитку аграрного сектору через формування інституційних угод.

Ключові слова: інституційна система, сталий розвиток, аграрний сектор, флуктуації, механізм адаптації, інституційна угода.

Summary. The relevance of the research lies in the need to adapt existing institutional mechanisms to new realities. Changes in fluctuating conditions necessitate not only reactive measures but also systemic innovations aimed at establishing a more effective and stable institutional foundation for the sustainable development of the agricultural sector. The research aims to identify new challenges arising due to changes amidst fluctuations and develop recommendations to enhance the agricultural sector's sustainability. The article is devoted to the study of the institutional system of sustainable development in the agricultural sector and the mechanisms for adapting to fluctuating conditions. The institutional system, considered as a dynamic organism, capable of responding and adapting to fluctuations, contributes not only to maintaining the sustainable development of the agricultural sector, but also actively influences its innovative and effective development in the conditions of change. The functional purpose of the main institutional elements that determine the sustainability of the development of the agrarian sphere, including legal, economic and socio-cultural factors, is analyzed. The characteristics of the adaptation mechanisms that allow the agricultural sector to function effectively in the conditions of fluctuations of military operations, market conditions, climatic changes and other unstable factors are determined. Key aspects that contribute to successful adaptation are characterized, such as production flexibility, innovative approaches, social interaction and efficient use of resources. Practical recommendations are provided for improving the institutional system of sustainable development in the agricultural sector through the institutional agreement formation. It was concluded that solving new challenges in the field of sustainable development in the agricultural sector requires joint efforts of the government, business and the scientific community, whose efforts should be integrated through institutional agreements to ensure the sustainable development of the agricultural sector in conditions of instability and fluctuations.

Keywords: institutional system, sustainable development, agricultural sector, fluctuations, adaptation mechanism, institutional agreement.

Постановка проблеми. Зростаюча невизначеність, яка виникає внаслідок флуктуацій на ринках, кліматичних змін та глобальних викликів, робить проблему сталого розвитку особливо критичною.

Інституційна система відіграє ключову роль у визначенні та підтриманні сталого розвитку аграрного сектора. Актуальність дослідження полягає в необхідності адаптації існуючих інституційних механізмів до нових реалій. Зміни в умовах флуктуацій вимагають не лише реактивних заходів, але і системних інновацій, спрямованих на створення більш ефективної та стійкої інституційної бази для сталого розвитку аграрного сектора.

Розуміння, як інституційна система може адаптуватися до непередбачуваних змін, а також як вона може впливати на сам процес сталого розвитку, важливо для формування стратегій управління та політик, спрямованих на забезпечення стабільності та відповідності аграрного сектора сучасним викликам.

Отже, дослідження відповідає сучасним потребам і може сприяти розробці стратегій для покращення сталості та ефективності аграрного сектора в умовах нестабільності та флуктуацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному світі, де сталість аграрного розвитку стає все більше викликаною нестабільністю на ринках та непередбачуваними кліматичними змінами, дослідження інституційних аспектів цієї проблематики привертає увагу як українських, так і міжнародних науковців.

В Україні і за її межами активно вивчаються аспекти інституційної системи сталого розвитку аграрного сектора, таких як П. Саблук, В. Месель-Веселяк, В. Андрійчук, В. Юрчишин, Ю. Лупенко, І. Кравченко, О. Литвиненко, О. Шпикуляк, що свідчать про високий інтерес до цієї проблеми.

Новаторство досліджень виявляється в розгляді не лише традиційних аспектів інституційної системи, але і в адаптації її до нових викликів, фундаментальні основи яких базуються на працях Д. Норт та Е. Остром, які здійснюють вагомий внесок у розуміння та формулювання стратегій інституційного розвитку.

Робота Ф. Год Дзанку та Дзодзі Цікати [1] розкриває важливість взаємодії політичних та екологічних чинників у контексті змін в аграрному секторі на півночі Індії. Вони розглядають, як інституції впливають на аграрні практики та відчуття суспільства, визначаючи, як нові виклики можуть бути вирішені через адаптацію інституційних рамок.

У своїй роботі Іден Кінкейд [2], вивчає вплив аграрних змін на динаміку засобів до існування та добробут фермерів у Індонезії. Його робота висвітлює важливість інституційних аспектів для розуміння ефективності аграрних практик та їх впливу на економічне благополуччя фермерів.

Науковці М. Кюлінг та З. Аламсія [2] досліджують аграрні зміни, динаміку засобів до існування та результати добробуту в Індонезії. Науковці враховують екологічні та соціально-економічні аспекти змін в аграрному секторі та їх вплив на життя фермерів. Вони висвітлюють, як інституційні структури можуть визначати успішність сталого розвитку в аграрному секторі.

Ці дослідження вносять вагомий внесок у розуміння інституційних аспектів сталого розвитку аграрного сектора в умовах флуктуацій. Вони висвітлюють важливі взаємозв'язки між політичними, екологічними та соціально-економічними чинниками, що формують сучасні виклики для аграрного сектора та показують, як інституційні зміни можуть сприяти сталому розвитку в цих умовах.

Отже, активність українських та міжнародних дослідників у галузі інституційної системи сталого розвитку аграрного сектора свідчить про важливість та широке дослідження цієї теми в умовах сучасних флуктуацій і нестабільності.

Метою статті є аналіз реакції інституцій аграрного розвитку на зміни в економіці та навколишньому середовищі, оцінку їхнього впливу на сталість сільськогосподарського розвитку та визначення стратегій адаптації в умовах флуктуацій, дослідження спрямоване на виявлення нових викликів, які виникають у зв'язку зі змінами в умовах флуктуацій, та на вироблення рекомендацій для підвищення рівня стійкості аграрного сектора.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світлі постійно зростаючих викликів та змін у сучасному суспільстві, аграрний сектор стає епіцентром уваги для дослідників та стратегів економічного розвитку. Сільське господарство, як ключова галузь економіки, пов'язане з рядом нових викликів, що виникають в умовах економічних флуктуацій та нестабільності.

Указом Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 окреслено цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [4]. Розвиток аграрного сектора в контексті цілей сталого розвитку визнається не лише ключовим напрямком економічного зростання, але й важливим чинником забезпечення соціальної стійкості та екологічної рівноваги. Сталість та ефективність аграрного сектора прямо взаємодіють з ключовими принципами сталого розвитку.

Сприяння сталому розвитку сільського господарства передбачає впровадження інноваційних підходів у сільськомусільському виробництві, що сприяє збереженню ресурсів та мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище. Перехід до раціональних моделей виробництва сприяє оптимізації ресурсозабезпечення, зменшенню викидів та підвищенню стійкості сільськогосподарських систем.

У контексті економічного аспекту, розвиток аграрного сектору сприяє поступальному та всеохоплюючому економічному зростанню країни, а також забезпечує повну і продуктивну зайнятість населення, особливо в умовах воєнного стану. Аграрний сектор, як ключова бюджетотворча галузь, виступає джерелом доходу для великої кількості населення та є головним стимулом для розвитку сільських територій.

Боротьба зі зміною клімату та її наслідками є ще однією важливою складовою розвитку аграрного сектору в контексті сталого розвитку. Вжиття невідкладних заходів у цьому напрямі не лише забезпечує стійкість господарств до екстремальних погодних умов, але й сприяє підтримці біорізноманіття та збереженню природних ресурсів.

Отже, розвиток аграрного сектору відповідає основним принципам сталого розвитку, забезпечуючи гармонійний баланс між економічним, соціальним та екологічним вимірами. Два останні пов'язані з упровадженням ефективних, максимально екологічних технологій та використанням сучасної техніки. Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору повинно будуватися на поєднанні основних елементів у триєдину модель, яка включає рентабельне виробництво (економічний вимір); захист природи (екологічний вимір) та розвиток суспільства (соціальний вимір). Тобто, діяльність агровиробників необхідно спрямовувати на збереження природно-ресурсної бази, мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище та при цьому забезпечення прибуткової діяльності господарюючих суб'єктів і сприяння процвітанню спільнот через впровадження інновацій.

Одним із визначальних факторів, що впливають на ефективність та сталість аграрного сектору та розвиток сталих інновацій, є його інституційна система. У цьому контексті важливе значення має глибокий аналіз інституційних аспектів аграрного розвитку та визначення їхньої ролі в умовах сучасних флуктуацій.

Інституційна система сталого розвитку аграрного сектору – це сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою організацій, інститутів та правил, спрямованих на забезпечення ефективного, стійкого та довгострокового функціонування аграрного сектору. Така система включає державні органи регулювання аграрної сфери, громадські організації та об'єднання фермерів, науково-освітні установи, фінансово-кредитні інституції та механізми страхування ризиків, нормативно-правове забезпечення, що регламентує відносини в аграрному секторі та сприяє його модернізації на інноваційній основі з урахуванням принципів сталого розвитку. Метою функціонування такої інституційної системи є досягнення продовольчої безпеки, підвищення конкуренто-

спроможності та ефективності аграрного сектору економіки в довгостроковій перспективі.

Інституційна система складається з павутиння взаємозалежних інституцій і зумовлених ними політичних і економічних організацій, які характеризуються масовано наростаючою віддачею [5]. Водночас, враховуючи аграрну специфіку, доцільно, на нашу думку, введення в науковий категорійний апарат поняття «інституційна аграрна система», яка може бути визначена нами як сукупність інституцій та організаційних інститутів, які забезпечують і регламентують функціонування аграрного сектору та його структурних складових з урахуванням їхньої специфіки, а також сприяють трансформації сектору у напрямку зростання його ефективності. Інституційна аграрна система, з одного боку, має внутрішнє наповнення; з іншого – визначає, окреслює зовнішні рамки щодо функціонування аграрного сектору. Інституційну аграрну систему структурно формують: 1) інституції у широкому розумінні; 2) сукупність аграрних відносин; 3) організації та групи інституцій; 4) система зв'язків і взаємодій із зовнішнім (стосовно до аграрного сектору) інституційним середовищем.

Інституційна система відіграє важливу роль в забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору за умов різноманітних флуктуацій. По-перше, ефективна інституційна система передбачає створення дієвих механізмів державної підтримки сільгоспвиробників в умовах кризових явищ. Це сприятиме швидшому відновленню галузі після втрат. По-друге, вона має включати програми страхування ризиків, що дозволить аграріям частково компенсувати збитки від несприятливих подій. По-третє, інституційна система передбачає розвиток ринкової інфраструктури для мінімізації впливу цінових коливань. По-четверте, вона має стимулювати впровадження інновацій, сучасних технологій, що підвищить адаптивність галузі до кліматичних змін.

Інституції національної економіки й ринку забезпечують формально-функціональне оформлення суспільного буття в частині визначення обмежень поведінки підприємницьких структур. Природа і функціональна змістовність ринку інституціональна за структурою, що дає підстави вважати його інституціональною системою, яка дотримується принципів комплексності, саморегулювання та конкуренції, а це вимагає регулювання, щоб збалансувати інтереси виробників, споживачів, держави [6].

Отже, саме інституційна система забезпечує комплексний механізм для подолання зовнішніх загроз і викликів задля стійкого довготривалого функціонування аграрного сектору.

Інституційна система, в контексті сталого розвитку аграрного сектору, може розглядатися як динамічна характеристика, яка активно адапту-

ється до флуктуацій у середовищі та економіці. Природа цієї системи виявляється у її здатності реагувати на зміни та вчасно модифікувати свої структури та механізми відповідно до нових обставин. Механізми забезпечення сталості та адаптації інституцій аграрного розвитку до нових викликів, спричинених флуктуаціями наведено в таблиці 1.

Таким чином, інституційна система, розглянута як динамічний організм, здатна реагувати та адаптуватися до флуктуацій, сприяє не лише утриманню сталого розвитку аграрного сектору, але й активно впливає на його інноваційний та ефективний розвиток в умовах змін.

Таблиця 1 – Механізми забезпечення сталості та адаптації інституцій аграрного розвитку до нових викликів, спричинених флуктуаціями

Інституції	Механізм забезпечення сталості	Адаптаційний механізм
Нормативно-правове забезпечення	Інституційна система забезпечує правові рамки для сталого розвитку через стандарти та положення, спрямовані на збереження природних ресурсів та встановлення екологічних стандартів.	У випадку флуктуацій, система може активно змінювати або доповнювати нормативно-правові засади, щоб враховувати нові виклики, такі як військові дії, зміни клімату або економічні коливання.
Фінансові інституції	Інституції, які забезпечують фінансову підтримку для сталого розвитку формують сталі фонди чи програми, гранти для стимулювання дотримання цілей сталого розвитку.	Під час флуктуацій, система може переглядати механізми фінансування, надаючи додаткові ресурси на пріоритетні напрямки або стимулюючи інновації в умовах економічної нестабільності
Інноваційні програми	Інноваційні програми для підтримки нових технологій та підходів, гранти на впровадження інновацій та розвиток інвестиційної привабливості.	У відповідь на флуктуації, система може активувати додаткові інноваційні програми, щоб вирішити нові виклики, наприклад, шляхом впровадження сучасних методів обробки чи адаптації до змін клімату.
Інституція власності	Розвиток механізмів реєстрації власності на землю, вдосконалення системи моніторингу земельних ділянок шляхом використання цифрових технологій.	Формування інструментів релокації бізнесу та компенсації вартості втраченої земельної ділянки.
Інституція контрактації	Передбачає не лише виведення їх на правову площину, але й створення ефективних процедур захисту прав сторін. Розвиток механізмів для вирішення спорів та конфліктів стає ключовою складовою.	Адаптаційний механізм включає розробку гнучких контрактів, здатних швидко адаптуватися до змін у ринкових умовах. Впровадження гнучких форвардних контрактів, що враховують цінові коливання та сезонність, розробка типових контрактів для малих і середніх господарств, страхування цінових та врожайних ризиків.
Інституція ціноутворення	Включає регулювання ринків та цін на сільськогосподарську продукцію, розробку та впровадження ефективних механізмів для контролю цінових коливань, забезпечення прозорості на ринках та створення конкурентоспроможних умов для виробників.	Удосконалення механізмів держпідтримки, прив'язаних до індикативних цін, розвиток товарно-сировинних бірж для формування об'єктивних ринкових цін, запровадження цінового моніторингу й аналітики.
Інституція конкуренції	Включає запобігання монопольному поведінці та регулювання концентрації на ринках. Сприяння входженню нових учасників та розвиток конкурентного середовища стають ключовими завданнями.	Розвиток кооперації для посилення переговорних позицій дрібних виробників, сприяння доступу до ринків збуту та інформації про ціни й попит, підтримка органічного виробництва як конкурентної переваги.
Інституція інфраструктура	Охоплює інвестиції у розвиток транспортної, енергетичної та іншої інфраструктури, спрямовані на поліпшення доступу до ринків, а також адаптацію інфраструктури до сучасних технологій та змін у сільському господарстві.	Цифровізація логістики, збуту та фінансових послуг для аграріїв, розвиток сільської інфраструктури через механізми державно-приватного партнерства.
Неформальні інституції	Передбачає зміцнення традицій та культурних практик, що сприяють сталості бізнесу. Це може включати підтримку та розвиток позабюрократичних механізмів управління та співпраці, що базуються на місцевих традиціях.	Підвищення обізнаності щодо кращих світових практик ведення агробізнесу, сприяння обміну досвідом і знаннями між аграріям, популяризація іміджу агровиробників.

Джерело: складено авторами

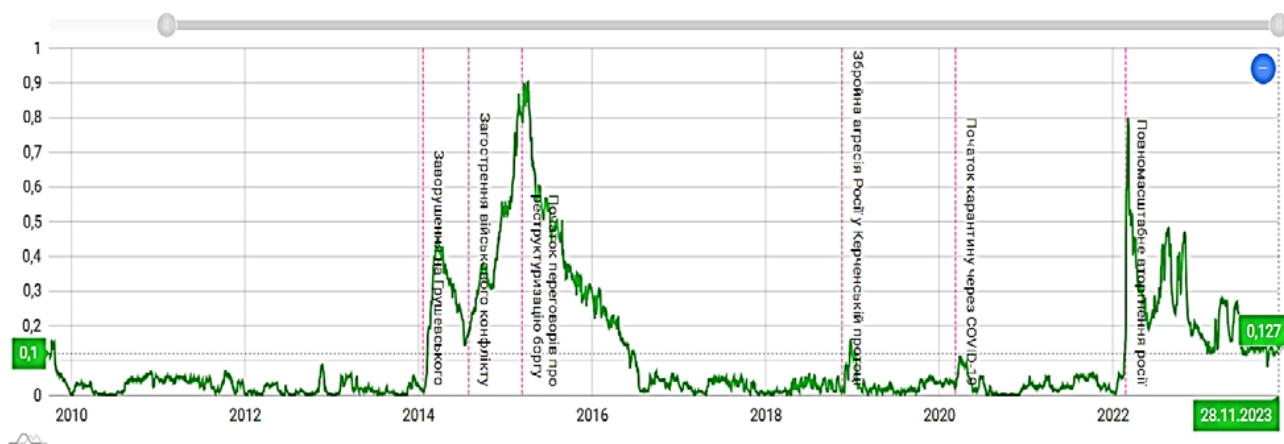

Рисунок 1 – Динаміка індексу фінансового стресу в Україні

Джерело: [7]

Флуктуації середовища розвитку бізнесу можна встановити через результати діяльності інституцій, метою яких є моніторинг та ідентифікація зовнішніх ризиків бізнесу, і ті, що ґрунтуються на оперативній інформації про флуктуації в економічній системі. Прикладом є індекс фінансового стресу, який відображає рівень напруги у фінансовому секторі України (рис. 1). Його розраховує НБУ, і він набуває значень від 0 до 1, де 0 – повна відсутність напруги та 1 – найвищий рівень стресу. індекс фінансового стресу демонструє лише поточний стан справ, але не вказує на майбутні ризики [7]. На рис. 1 зображено ключові події, що є джерелами ризику фінансового ринку України, а відповідно, і розвитку бізнесу, зокрема: суспільні заворушення 2014 року; загострення військового конфлікту на сході України та в Керченській протоці; карантинні обмеження, пов’язані з COVID-19. Такий аналіз дає можливість спрогнозувати ризики методом екстраполя-

ції, актуальність чого можемо прослідковувати у воєнних подіях 2022 року

Розглянемо, як флуктуації впливали результати діяльності аграрного сектору, проаналізуємо динаміку індексів сільськогосподарської продукції за категоріями господарств (рис. 2).

Із динаміки даних, зображених на рис. 2, зрозуміло, що зміни індексів сільськогосподарської продукції, виробленої господарствами населення, менш мінливі, а сільськогосподарські підприємства більш чутливі до змін і флуктуацій середовища функціонування, що відображає важливе інституційне значення господарств населення у продовольчому забезпеченні населення в сучасних умовах, які характеризуються постійними викликами та ризиками різних рівнів [8]. Ми бачимо, що найбільш гостро на флуктуації 2015, 2020 та 2022 років реагують саме підприємства.

Механізму адаптації підприємств в умовах флуктуацій повинен відповідати умов мульти-

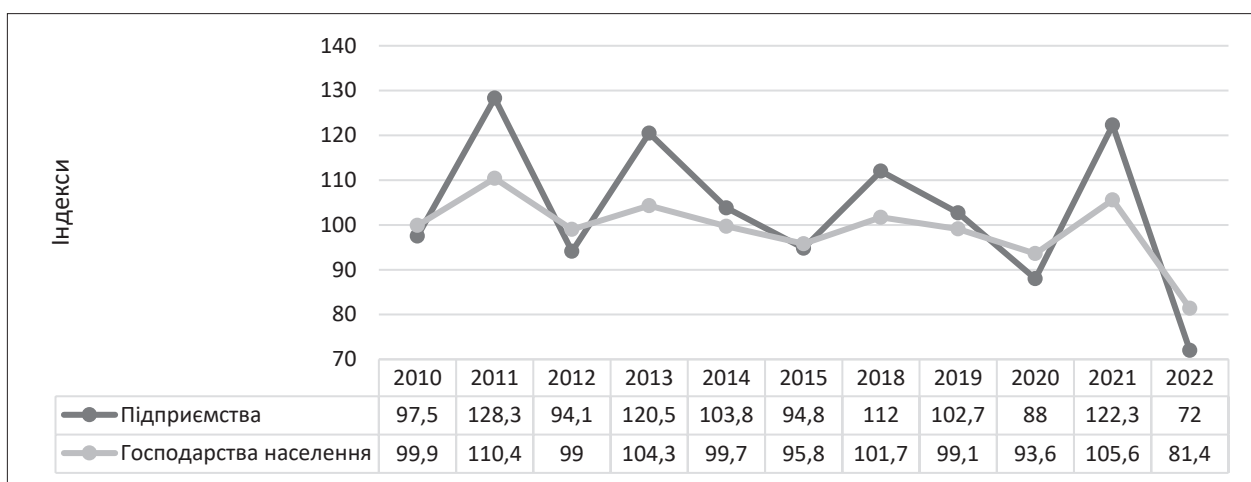

Рисунок 2 – Динаміка індексів сільськогосподарської продукції за категоріями господарств у 2010–2021 рр., індекс

Джерело: [7]

векотності розвитку, тобто необхідності для підприємств використовувати не одну, а кілька стратегій забезпечення сталого розвитку. Відомо, що застосування лише однієї стратегії може призвести до конкурентних переваг у певних аспектах, проте за допомогою різних стратегій підприємство може досягти успіху в різних сферах.

Відзначимо, важливу роль інституційної системи у формуванні стратегічного набору аграрних підприємств. Інституційне оточення визначає правила гри для суб'єктів господарювання та впливає на їх стратегічні вибори. Структура законодавства, підтримка державних органів, а також регулювання сектору впливають на можливості та обмеження, з якими стикаються аграрні підприємства. Інституційна система стимулює впровадження та адаптацію інновацій, включаючи цифрові технології, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств. Дієве взаємодіюче середовище та чітке регулювання можуть вдосконалити використання стратегічного набору, дозволяючи підприємствам легше адаптуватися до змін у флуктуаціях ринку. Крім того, інституційна підтримка може впливати на доступ до ресурсів, фінансування та інфраструктури для аграрних підприємств. Інституційні рамки також можуть визначати правила взаємодії з іншими учасниками ринку та формувати стратегічні відносини в аграрному секторі.

Зміни в економічних умовах та кліматичні коливання створюють нові виклики, які вимагають перегляду та адаптації існуючих інституційних механізмів. Флуктуації є невід'ємною частиною функціонування аграрного сектору України. До основних флуктуацій, що впливають на розвиток агросектору в стабільному економічному середовищі, можна віднести:

1. Коливання цін на світових ринках продовольства та сільськогосподарської продукції. Ці коливання залежать від багатьох чинників – врожайності в основних аграрних країнах, попиту, обсягів експорту тощо. Зміни цін впливають на прибутковість українських агровиробників.

2. Нестабільність курсу національної валюти. Оскільки аграрний сектор орієнтований на експорт, коливання курсу гривні суттєво відображаються на фінансових результатах галузі.

3. Зміни кліматичних умов і пов'язані з цим коливання врожайності. Посухи, повені, аномальна спека чи холоди негативно позначаються на виробництві.

4. Політична та економічна нестабільність в країні. Військові дії на Сході, політичні кризи створюють додаткові ризики для агросектору.

Адаптація до таких флуктуацій потребує створення ефективних ринкових та державних інститутів задля підтримки сталого розвитку галузі.

Повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну з лютого 2022 року спричинило значні флуктуації в аграрному секторі країни, а саме:

1. Окупація частини сільськогосподарських земель на півдні та сході України. Це зменшило посівні площі основних сільськогосподарських культур.

2. Масове руйнування інфраструктури та техніки під час бойових дій. Збитки аграрного сектору оцінюються в мільярди доларів.

3. Блокування основних логістичних шляхів через закриття морських портів. Це ускладнило експорт зернових та олійних культур.

4. Нестача палива та добрив через воєнні дії та санкції проти РФ. Це знижує врожайність та ефективність роботи парку техніки.

5. Вимушене переміщення сотень тисяч українських фермерів та втрата людських ресурсів. Багато хто втратив можливість обробляти землі та збирати врожай.

Подолання цих викликів потребує надзвичайної уваги держави задля відновлення потенціалу галузі та забезпечення продовольчої безпеки.

Зміни в інституційному забезпеченні аграрного розвитку в Україні в умовах воєнного конфлікту та реформ стосувались таких напрямів:

1. Активна адаптація українського законодавства до стандартів ЄС для поліпшення європейської інтеграції та взаємодії на міжнародному рівні, гармонізація вітчизняного законодавства із європейськими стандартами у сфері безпеки харчових продуктів та тваринництва.

2. Реалізація комплексу проєктів міжнародної допомоги для підтримки агровиробників та громад в територіях, які переживають війну, реалізація програми USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) для підвищення врожайності та розвитку сільського господарства.

3. Надання фінансової підтримки агропідприємствам через грантові програми, які допомагають виробникам релокувати бізнес та розвивати господарства в прифронтових областях. Фінансова підтримка від Швейцарської агенції розвитку та співробітництва для розвитку сільського господарства та створення робочих місць.

4. Ініціація широкомасштабної реформи в рибній галузі з визначенням стратегії розвитку до 2030 року та впровадження операційного плану на період 2023–2025 років, створення єдиного електронного управлінського інструменту «Єриба» для ефективного управління водними ресурсами.

5. Диверсифікація розвитку аграрного виробництва включає пошук та створення нових об'єктів для зберігання та первинної переробки продукції, залучення державного та приватного секторів для постачання продуктів харчування в місця їх збуту.

6. Підтримка громад через програми грантів для агропідприємств та фермерських господарств

на прифронтових територіях через Mercu Corps та інші гуманітарні організації.

7. Підтримка жіночого підприємництва шляхом надання безкоштовних мінеральних добрив агровиробникам у 2024 році, з пріоритетом для господарств, власниць або заявників яких є жінки.

8. Створення безпечного середовища та продовольчої безпеки, а саме план розмінування земель сільськогосподарського призначення для створення безпечного середовища та відновлення економічного потенціалу аграрного сектора та нарощування ефективності ланцюга «виробництво – переробка – зберігання – постачання населенню продуктів харчування» в умовах повномасштабної війни.

Ці зміни в інституційному забезпеченні свідчать про широкий спектр заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та розвитку аграрного сектора в умовах воєнного стану. Окрім того, акцент на євроінтеграційних аспектах та взаємодія з міжнародними організаціями підкреслює стратегічний підхід до управління сільським господарством та рибною галуззю в Україні.

Ефективним інструментом адаптації інституційної системи розвитку аграрного сектору до флуктуацій в напрямі досягнення цілей сталого розвитку є інституційні угоди. Укладання інституційних угод є важливим кроком на шляху вдосконалення інституційного механізму сталого розвитку аграрного сектора, який максимально враховуватиме інтереси всіх суб'єктів аграрних відносин та цілі сталого розвитку. Такий інституційний компроміс сприятиме:

- підвищенню соціальної та економічної відповідальності діяльності держави та аграрних підприємств;

- формуванню інституційних зв'язків (зворотній зв'язок, зв'язок формальних та неформальних інституцій, міжсуб'єктна взаємодія) у системі державного регулювання розвитку аграрного сектора;

- уникненню інституційних пасток, породжених опортуністичною поведінкою суб'єктів аграрного господарювання;

- консолідації зусиль у напрямку досягнення цілей сталого розвитку аграрного сектора [9].

Висновки. Структура та наповненість інституційної аграрної системи відображає потенційні напрями майбутніх змін, що визначають вектор розвитку аграрних інституцій у ринковій системі. У наші дні аграрний сектор стикається зі значущими викликами, обумовленими флуктуаціями та нестабільністю у різних аспектах, таких як військові дії, кліматичні зміни, економічна неспроможність та геополітичні турбулентності. Інституційна система, яка регулює аграрний сектор, виявляється ключовим фактором у забезпеченні сталого розвитку в умовах таких флуктуацій.

Нові виклики в умовах флуктуацій вимагають не лише реакції на поточні проблеми, але і стратегічного бачення трансформації адаптаційного механізму ефективної інституційної системи, спроможної адаптуватися до невизначеності та забезпечувати сталий розвиток аграрного сектора в майбутньому.

Тож, розв'язання нових викликів у сфері сталого розвитку аграрного сектора вимагає спільних зусиль уряду, бізнесу та наукової громадськості, зусилля яких варто інтегрувати через інституційні угоди для забезпечення сталого розвитку аграрного сектора в умовах нестабільності та флуктуацій.

Список використаних джерел:

1. Dzanku F.M., Tsikata D. Implications of socioeconomic change for agrarian land and labour relations in rural Ghana. *Journal of Rural Studies*. 2022. Vol. 94. P. 385–398.
2. Kinkaid E. Embodied political ecology: Sensing agrarian change in north India. *Geoforum*. 2019. Vol. 107. P. 45–53.
3. Kühling M., Alamsyah Z., Sibhatu K. T. Agrarian change, livelihood dynamics and welfare outcomes: Evidence from plantation crop farmers in Indonesia. *Journal of Environmental Management*. 2022. Vol. 311.
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text/>
5. North D. Institutions. *Journal of Economic Perspectives*. 1991. Vol. 5. No. 1. P. 97–112.
6. Про індекс фінансового стресу. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/fsi>
7. Сільське господарство України 2022 : статистичний збірник, 2023. Київ : Державна служба статистики України, 164 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf
8. Лопатинський Ю., Шпикуляк О., Шеленко Д., Кифяк В., Дюк А. Організаційно-інституційні практики посилення ролі селянських господарств у продовольчому забезпеченні населення в сучасних умовах. *Аграрна економіка*. 2022. Т. 15. № 3-4. С. 3–13. URL: <http://agrarianeconomy.lnup.edu.ua/index.php/en/archiveeng/59-english/archive/2022-t-15-3-4-en/444-1>
9. Кифяк В.І. Інституційний механізм налагодження суб'єктної взаємодії аграрного сектора. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 12. С. 19–22.

References:

1. Dzanku F. M. & Tsikata D. (2022) Implications of socioeconomic change for agrarian land and labour relations in rural Ghana. *Journal of Rural Studies*, vol. 94, pp. 385–398.
2. Kinkaid E. (2019) Embodied political ecology: Sensing agrarian change in north India. *Geoforum*, vol. 107, pp. 45–53.

3. Kühling M., Alamsyah Z. & Sibhatu K. T. (2022) Agrarian change, livelihood dynamics and welfare outcomes: Evidence from plantation crop farmers in Indonesia. *Journal of Environmental Management*, vol. 311.
4. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz Prezydenta [About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030: Decree of the President]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text/> (in Ukrainian)
5. North D. (1991). Institutions. *Journal of Economic Perspectives*, vol. 5, no. 1, pp. 97–112. (in Ukrainian)
6. Pro indeks finansovoho stresu [About the financial stress index]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/stability/fsi> (in Ukrainian)
7. Silske gospodarstvo Ukrainy 2022: statystychnyi zbirnyk, 2023 [Agriculture of Ukraine 2022: statistical collection, 2023]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statyky Ukrainy. Available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf (in Ukrainian)
8. Lopatynskyi Yu., Shpykuliak O., Shelenko D., Kyfyak V. & Diuk A. (2022) Orhanizatsiino-instytutysiini praktyky posylennia roli selianskykh gospodarstv u prodovolchomu zabezpechenni naseleння v suchasnykh umovakh [Organizational and institutional practices of strengthening the role of peasant farms in food supply of the population in modern conditions]. *Agrarian Economy*, tom 15, no. 3-4, pp. 3–13. Available at: <http://agrarianeconomy.lnup.edu.ua/index.php/en/archiveeng/59-english/archive/2022-t-15-3-4-en/444-1> (in Ukrainian)
9. Kyfyak V.I. (2013) Instytutysiinyi mekhanizm nalahodzhennia subiektnoi vzaiemodii aharnoho sektora [Institutional mechanism of establishment of subject interaction of the agrarian sector]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 12, pp. 19–22. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 25.01.2024